

**KANCELARIA
SENATU**

BIURO ANALIZ, DOKUMENTACJI
I KORESPONDENCJI

Warszawa, 8 kwietnia 2021 r.

BADK.DPK.133.206.2020 MK

P10-17/21	Data wpływu petycji 8 lutego 2021 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 7 kwietnia 2021 r.

KOMBATANCI I OSOBY REPRESJONOWANE

TEMAT

**ROZSZERZENIE KRĘGU OSÓB UPRAWNIONYCH
DO ODSZKODOWANIA I ZADOŚĆUCZYNIENIA ZA DZIAŁALNOŚĆ
NA RZECZ NIEPODLEGŁEGO BYTU PAŃSTWA POLSKIEGO**

WNOSZĄCY PETYCJE: petycja zbiorowa

MOZ NSZZ „Solidarność 80” RP przy PGG S.A. KWK „Mysłowice-Wesoła”.

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę ustawodawczą dotyczącą zmiany art. 8a ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, celem rozszerzenia kręgu osób uprawnionych do ubiegania się od Skarbu Państwa odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę w związku z pełnioną służbą wojskową do której odbycia została powołana za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

UZASADNIENIE WNOSZĄCYCH PETYCJE:

Autorzy petycji postulują, aby w obowiązującym przepisie art. 8a ust. 1 skreślić wyrazy: „w okresie od dnia 1 listopada 1982 r. do dnia 28 lutego 1983 r.”.

W opinii wnoszących petycję, art. 8a ust. 1 gwarantujący prawo do odszkodowania za szkodę i zadośćuczynienia za krzywdę wyłącznie osobom, które od 1 listopada 1982 r. do 28 lutego 1983 r. pełniły czynną służbę wojskową wskutek powołania za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, jest krzywdzący dla osób pełniących taką służbę w innych latach.

Zdaniem autorów petycji, przepis kłóci się z innymi ustawami, naruszając elementarne zasady uczciwości i sprawiedliwości oraz godność pokrzywdzonych. Jest rażąco sprzeczny z art. 41 ust. 5 i art. 77 ust. 2 Konstytucji RP, łamie zasadę równości, o której mowa w art. 32 ust. 2 Konstytucji RP.

Wnoszący petycję podnoszą argument, że „dwuletnia zasadnicza służba wojskowa w latach czterdziestych i pięćdziesiątych XX wieku stanowiła o wiele większą udrękę, zwłaszcza dla represjonowanych z przyczyn politycznych, niż w czasie czterech miesięcy na przełomie lat 1982/1983”. Autorzy petycji wnoszą o objęcie ustawą osób pełniących służbę wojskową w latach czterdziestych i pięćdziesiątych, uczestników Marca' 68, Grudnia' 70 i Czerwca' 76. W uzasadnieniu petycji podkreślają, że „pokrzywdzeni żołnierze-opozycjoniści byli powoływani pod pozorem obowiązku wojskowego, a w czasie służby byli karani aresztem lub ciężkimi robotami, czego nie rejestrowano, a wytworzone dokumenty zniszczono.”

STAN PRAWNY:

Konstytucja Rzeczypospolitej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.) w art. 32 ust. 1 stanowi, że wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do

równego traktowania przez władze publiczne. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny (art. 32 ust. 2).

Ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej do dochodzenia naruszonych wolności lub praw (art. 77 ust. 2).

Ustawa z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1820) w art. 8a ust. 1 stanowi, że osobie, która w okresie od dnia 1 listopada 1982 r. do dnia 28 lutego 1983 r. pełniła czynną służbę wojskową, do której odbycia została powołana za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę.

W myśl art. 8a ust. 2 w razie śmierci tej osoby uprawnienie przechodzi na małżonka, dzieci i rodziców. Żądanie odszkodowania i zadośćuczynienia za szkodę i krzywdę wynikłe z wydania lub wykonania decyzji należy zgłosić w sądzie okręgowym, w którego okręgu zamieszkuje osoba składająca żądanie.

W postępowaniu tym mają odpowiednie zastosowanie przepisy rozdziału 58 Kodeksu postępowania karnego, z wyjątkiem art. 555.

Przepisy art. 8 ust. 1 nie mają zastosowania, jeżeli w wyniku rewizji nadzwyczajnej, kasacji lub wznowienia postępowania prawomocnie zasądzono odszkodowanie, chyba że za jego zastosowaniem przemawiają względy słuszności. Ponadto, wyżej wskazanego przepisu nie stosuje się do osób, których działalność, w okresie będącym podstawą stwierdzenia nieważności orzeczenia albo uznania za nieważne decyzji określonej w ust. 1, stanowiła zaprzeczenie działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

Ustawa z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz. U. z 2020 r. poz. 517 ze zm.) w art. 1 ust. 2 definiuje działalność kombatancką jako:

– pełnienie służby wojskowej w: Wojsku Polskim lub w polskich formacjach wojskowych przy armiach sojusznicznych podczas działań wojennych prowadzonych na wszystkich frontach przez Państwo Polskie, polskich podziemnych formacjach i organizacjach (w tym w działających w ramach tych organizacji oddziałach partyzanckich w okresie wojny 1939-1945); armiach sojusznicznych, a także w sojusznicznych organizacjach ruchu oporu w okresie wojny 1939-1945, z wyjątkiem formacji Ludowego Komisariatu Spraw Wewnętrznych Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich oraz

innych specjalnych formacji, które prowadziły działalność przeciwko ludności polskiej; podziemnych formacjach wojskowych lub organizacjach niepodległościowych na terytorium Państwa Polskiego w jego granicach sprzed dnia 1 września 1939 r. oraz w granicach powojennych w okresie od wkroczenia armii Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich do dnia 21 października 1963 r., jeżeli były to formacje lub organizacje stawiające sobie za cel niepodległość i suwerenność Rzeczypospolitej; uczestniczenie w walkach w jednostkach Wojska Polskiego oraz zmilitaryzowanych służbach państwowych z oddziałami Ukraińskiej Powstańczej Armii oraz grupami Wehrwofu; w tzw. Niszczycielskich Batalionach na dawnych ziemiach polskich w województwach: lwowskim, stanisławowskim, tarnopolskim i wołyńskim w obronie ludności polskiej przed ukraińskimi nacjonalistami, w latach 1944-1945.

Ustawa z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz. U. z 2020 r. poz. 319 ze zm.) w art. 3 pkt 2 uznaje za represjonowaną z powodów politycznych osobę, która w okresie od dnia 1 stycznia 1956 r. do dnia 31 lipca 1990 r. przez okres powyżej 30 dni pełniła zasadniczą służbę wojskową lub czynną służbę wojskową w ramach ćwiczeń wojskowych, do której odbycia została powołana z przyczyn politycznych za działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce.

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

Rzecznik Praw Obywatelskich 9 kwietnia 2020 r. wystąpił do Marszałka Senatu z wnioskiem o zainicjowanie procesu legislacyjnego, celem zmiany art. 8a ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. *o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego*¹. Zmiana polegałaby na rozszerzeniu czasookresu zastosowania unormowania, tak by z podstawy tej mogły skorzystać wszystkie osoby represjonowane z powodów politycznych.

Rzecznik zaproponował dostosowanie okresu określonego w art. 8a ust. 1 ustawy lutowej do okresu wskazanego w art. 3 ustawy z 20 marca 2015 r. *o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych*.

W opinii Rzecznika, przepis art. 8a ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. w zakresie w jakim osobom represjonowanym z powodu działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (powołanym do czynnej służby wojskowej pod pozorem realizacji

¹ W doktrynie zwanej ustawą lutową.

powszechnego obowiązku obrony) ogranicza podstawę faktyczną dochodzenia odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę tylko do okresu od 1 listopada 1982 r. do 28 lutego 1983 r., jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 i art. 2 oraz art. 41 ust. 5 w związku z art. 77 ust. 1 i 2 i art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Swoje stanowisko Rzecznik wywodzi m.in. z dotychczasowych ustaleń Trybunału Konstytucyjnego, z których wynika, że odszkodowanie i zadośćuczynienie o których mowa w przywołanym wyżej przepisie, są innymi niż własność prawami majątkowymi. Na podstawie art. 64 ust. 2 Konstytucji powinny one podlegać równej dla wszystkich ochronie prawnej, co oznacza, że nie może być różnicowania z uwagi na charakter podmiotu danego prawa.

Zdaniem Rzecznika, „Prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia może być bowiem uznane za inne prawo majątkowe, którego możliwość dochodzenia w pełnej wysokości nie powinna być co do zasady ograniczona ze względu na przynależność do danej grupy podmiotów wyodrębnionej na podstawie cechy nierelevantnej, jaką jest kryterium czasowe w postaci terminu powołania do służby wojskowej.”

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 1 marca 2011 r. sygn. akt P 21/09 uznał, że „bezprawne pozbawienie wolności skutkuje zawsze poniesieniem przez osobę pozbawioną wolności szkody o charakterze niematerialnym (krzywdy) niezależnie od występujących w takim wypadku, sytuacyjnie zróżnicowanych co do zakresu i rozmiaru, majątkowych następstw wymagających kompensacji. Odszkodowanie na rzecz poszkodowanego z tytułu pozbawienia wolności powinno mieć co do zasady charakter pełny w tym sensie, że powinno rekompensować szkodę materialną, jak i niematerialną.”

W swoim wystąpieniu Rzecznik przypomniał, że przygotowany na bazie petycji P8-11/13, wniesionej przez Stowarzyszenie Osób Internowanych „Chełmniacy 1982”, senacki projekt ustawy o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (druk senacki nr 590) pierwotnie przewidywał wypłatę odszkodowań i zadośćuczynień dla osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego poprzez przymusowe odbywanie służby wojskowej pod pozorem wykonania obowiązku obrony, w wojskowych obozach specjalnych.

Intencją projektodawców było objęcie przepisami około 1600 działaczy „Solidarności” odbywających przymusową służbę wojskową w wojskowych obozach specjalnych oraz ludzi uznanych za przeciwników ustroju (w tym: uczestników Marca '68

i strajków z lat 1970-1971 oraz innych działaczy opozycji).

W trakcie prac legislacyjnych w Sejmie strona rządowa podniosła wątpliwość co do braku sprecyzowania w art. 8a ust. 1 projektu ram czasowych represjonowania, co w jej opinii mogłoby wiązać się z szerokim i trudnym do zidentyfikowania kręgiem osób objętych działaniem proponowanej ustawy. Ostatecznie krąg beneficjentów przepisu art. 8a ust. 1 ograniczono wyłącznie do osób, powołanych do służby wojskowej i osadzonych w wojskowych obozach specjalnych, funkcjonujących w okresie od 1 listopada 1982 r. do 28 lutego 1983 r., niezależnie od tego kiedy tę służbę dana osoba rozpoczęła i zakończyła.

Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych w czerwcu 2020 r. rozpatrzył petycję zawierającą tozsame postulaty.

Prezes Urzędu w odpowiedzi z 26 czerwca 2020 r. podkreślił, że propozycje wyrażone w petycji są przejawem uznawania przez część środowiska działaczy dawnej opozycji komunistycznej uregulowań ustawy lutowej za zbyt wąskie. Zdaniem których odszkodowania i zadośćuczynienia dochodzone w oparciu o przepisy przywołanej ustawy powinny przysługiwać za doznanie represji, o których mowa w art. 3 ustawy z dnia 20 marca 2015 r. *o działaczach opozycji komunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych*.

Te postulaty znalazły odzwierciedlenie w dwóch senackich projektach nowelizacji ustawy *o uznaniu za nieważne ...*, które zostały wniesione do Sejmu ubiegłej kadencji z inicjatywy Senatu:

– projekt z druku 665 przewidywał, że odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę przysługiwałoby każdej osobie posiadającej status działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych przyznany na podstawie ustawy *o działaczach ...*;

– projekt z druku 2063 przewidywał przyznanie odszkodowania i zadośćuczynienia osobom o potwierdzonym statusie działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych, jeśli były one skutkiem represji za działalność, o której mowa w art. 2 i art. 3 ustawy *o działaczach ...*

Obie inicjatywy ustawodawcze nie uzyskały akceptacji parlamentu, z powodu krytycznego stanowiska Rady Ministrów. Rząd uznał, że znaczące poszerzenie kręgu zdarzeń, których zaistnienie skutkowałoby powstaniem prawa do odszkodowania i zadośćuczynienia wiązałoby się z poważnymi skutkami finansowymi dla budżetu państwa.

W opinii Jana Kasprzyka Szefa Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, „argumenty zawarte w stanowisku Rady Ministrów należy uznać za adekwatne i aktualne również wobec przedstawionej w petycji propozycji nowelizacji ustawy *o uznaniu za nieważne ...* Służba wojskowa nie była formą pozbawienia wolności, zatem nawet jeśli odbywanie jej było formą represji politycznej, nie powinno stanowić to tytułu do uzyskania odszkodowania akurat z tytułu ustawy *o uznaniu za nieważne ...* Rozwiązanie takie byłoby bowiem sprzeczne z jej istotą, którą jest naprawianie krzywd wynikających z różnych form pozbawienia wolności.”

Zdaniem Szefa Urzędu do Spraw Kombatantów, należałoby rozważyć czy nie warto uchwalić odrębnej ustawy, która pozwoli dochodzić odszkodowania i zadośćuczynienia za wszelkie represje doznane w PRL z powodów politycznych.

Jan Kasprzyk przypomniał także, że obecnie osoby powołane do służby wojskowej za działalność opozycyjną mogą korzystać z następujących przywilejów: prawo do comiesięcznego świadczenia pieniężnego w wysokości 440 złotych; możliwość uzyskania pomocy pieniężnej od Szefa Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych; przywilej uzyskania świadczeń opieki zdrowotnej poza kolejnością oraz pierwszeństwo do środowiskowej opieki socjalnej.

OPRACOWAŁA

Marzena Krysiak

WICEDYREKTOR

Danuta Antoszkiewicz